

raziskovalna naloga

ČUSTVA PRI LIKOVNEM IZRAŽANJU UČENCEV

Avtorji: Aljoša Aleksovski, 5. b
Nick Jokić, 5. b
Andreja Pukl, 5. b

Mentorica: Lilijana Jelen

OŠ Hudinja, Celje
marec 2006

KAZALO

KAZALO	2
POVZETEK	3
UVOD	4
Hipoteze	4
Raziskovalne metode	5
OSREDNJI DEL	6
Opis raziskovalnih rezultatov	6
SLIKE UČENCEV 5. razreda	7
Tabela 1: Opisi učencev ob slikah (5. razred)	16
SLIKE UČENCEV 9. razreda	18
Tabela 2: Opisi učencev ob slikah (9. razred)	27
DISKUSIJA	29
ZAKLJUČEK	30
LITERATURA	31

POVZETEK

Ob pregledovanju reprodukcij različnih modernih umetnikov smo večkrat razmišljali, kako bi mi ustvarjali na nesimboličen način, torej zgolj z izražanjem z barvo in s potezami čopiča.

Raziskovalna naloga se nam je zdela dobra rešitev za potešitev naše radovednosti.

Odločili smo se, da bodo različna čustva (veselje, srečo, ljubezen, strah, žalost, jezo in upanje) upodabljali učenci 5. razreda in za primerjavo še starejši učenci, zato smo se odločili za učence 9. razreda.

Na majhne liste smo napisali čustva (v obeh razredih se je eno čustvo ponovilo dva- ali trikrat), nato je vsak izžrebal en listek in čustvo napisal na hrbtno stran risalnega lista.

Pomembno je bilo, da nihče ni povedal, katero čustvo bo upodobil.

Po začetni tremi so se učenci sprostili in z izbranimi barvami in potezami čopiča so na likovno površino prelivali različna čustva. Nastale so zanimive slike, ki smo jih na koncu ure skupaj razstavili in se pogovarjali, katero čustvo posamezna slika predstavlja.

Ugotovili smo, da lahko z uporabo barve in različnimi potezami čopiča na zanimiv način izrazimo svoja čustva in ravno tako lahko tudi sami doživljamo določena občutja ob drugih likovnih delih.

UVOD

Največkrat pri urah likovne vzgoje upodabljamo predmete in osebe po opazovanju ali po spominu.

Ob ogledu reprodukcij modernih slikarjev se marsikdaj sliši komentar: »Kaj pa je to? Brezveze. To bi lahko tudi jaz naredil...«

Tako smo dobili idejo za našo raziskovalno nalogo.

Odločili smo se, da bodo učenci naslikali abstraktne slike, torej nesimbolično, le z barvami in različnimi potezami čopiča.

Nekateri učenci težko govorijo o svojih čustvih, občutjih, zato smo za izražanje čustev izbrali likovno govorico.

Hipoteze

- Učenci bodo za izražanje pozitivnih čustev (ljubezen, sreča, veselje, upanje) uporabili svetle, tople barve, za negativna čustva (žalost, strah, jezo, obup) pa temne, hladne barve.
- Učenci se težko izražajo na nesimboličen način (t. j. samo z barvo in s potezami čopiča).
- Večina učencev bo na slikah razpoznala katero čustvo je prikazano.
- Učencem bo ustvarjanje na ta način zanimivo, saj v večini svojih čustev niso vajeni izražati v likovni govorici.
- Fantje bodo pokazali manj interesa za likovno izražanje čustev kot dekleta.
- Nekaj učencev bo pred začetkom ustvarjanja povedalo sošolcem, katero čustvo bodo upodobili.

Raziskovalne metode

*Delo z literaturo

Na samem začetku nastajanja raziskovalne naloge smo iskali primerno literaturo. Imeli smo kar nekaj težav, saj je literature o izražanju čustev pri likovni vzgoji (oziroma na splošno pri slikanju) zelo malo.

Našli smo nekaj knjig o čustvih in seveda o pomenu določene barve. Pomagali pa smo si tudi z učbeniki za likovno vzgojo od 5. do 8. razreda. Znanje o barvah smo uporabili pri analizi nastalih izdelkov.

*Ustvarjanje učencev

Ure likovne vzgoje, so bile izvedene v 5. razredu (2 uri) in v 9. razredu (2 uri) in so potekale v znamenju slikanja s čopiči in s tempera barvami.

Najprej smo se pogovarjali o simbolični vrednosti barv in kako le-ta vplivajo na naša občutja.

Nato so učenci izžrebali listek, na katerem je bilo napisano določeno čustvo (ljubezen, sreča, veselje, upanje, strah, žalost, obup, jeza).

Na hrbtno stran risalnega lista so zapisali to čustvo. Po kratkem razmišljanju so pričeli s slikanjem.

Poudarek je bil na izražanju čustev na nesimboličen način. Čustva so izrazili le z uporabo barve in z različnimi potezami čopiča.

*Analiza likovnih izdelkov

Ko so učenci zaključili z ustvarjanjem, smo izdelke razstavili in se pogovorili o slikah in o njihovih občutjih ob upodabljanju čustev. Ugotavljali smo, katero čustvo so njihovi učenci izrazili.

OSREDNJI DEL

Opis raziskovalnih rezultatov

S potekom učnih ur in z likovnimi izdelki, ki so jih učenci naslikali, smo bili zadovoljni in prijetno presenečeni. Kljub začetni zadržanosti so bili učenci ustvarjalni in tako z barvami izvirno izrazili čustva.

Tudi pri pogovoru ob nastalih slikah se je pokazalo veliko zanimanje za izražena čustva sovrstnikov.

Ob ogledu slik in pogovoru smo ugotovili, da na upodobitvah *veselja* in *ljubezni* vedno zasledimo rdečo barvo ter rumeno in oranžno. Vse tri so tople barve, ki pospešujejo krvni obtok in spodbujajo dihanje. Pogosto jih povezujemo s pozitivnimi čustvi.

Najpogosteje se pojavljata valovita in krožna črta.

Za izražanje *upanja* so učenci uporabili črno, pa tudi rdečo barvo, v nekaj primerih tudi rumeno.

Na slikah *sreče* največkrat zasledimo rumeno, rdečo in oranžno barvo, ki skupaj tvorijo harmonijo barv, prepletanje, prelivanje iz ene barve v drugo.

Najpogostejša barva na abstraktnih slikah *žalosti* je črna (prav tako za *jezo*, *strah* in *obup*). Mnogokrat se pojavita tudi modra in rjava barva. Redkeje pa se pojavljajo rumena, rdeča in oranžna barva.

Pojavljajo se tako valovite kot tudi cikcak črte, ki so zelo dinamične, intenzivne.

Na slikah *jeze* se pogosto pojavlja črna, pa tudi rdeča barva. Rdeča pomensko ponazarja tako ljubezen, veselje, srečo, kot tudi nasilje in smrt.

Na likovnih prikazih *strahu* se ravno tako najpogosteje pojavlja črna barva. Uporabljene so valovite, pa tudi cikcak črte (trepetanje).

Na učinek barve pa vplivata tudi kvaliteta barve in velikost barvnih ploskev. Pomembni sta tudi lega in smer - barvne ploskve so lahko usmerjene navpično (označujejo višino, globino), vodoravno (teža, daljava, širina), diagonalno (gibanje), krožno (vtis razgibanosti), prosto.

Slike učencev 5. razreda:

slika 1: LJUBEZEN

Učenec je za čustvo ljubezen uporabil le rdečo barvo (različni odtenki rdeče), ki ji je dodal veliko vode, tako je dobil mehke prehode med toni. Slika deluje lahko tno. Rdeča barva je topla, aktivna in je simbol ljubezni.

slika 2: LJUBEZEN

Prevladujejo žive barve v kontrastu s hladno modro in vijolično barvo. Razgibane poteze čopiča, v sredi ni je upodobljeno srce tople oranžne barve (srce kot simbol ljubezni).

slika 3: LJUBEZEN

Rdeči barvi je učenec dodal črno, tako je dobil temno-rdeče odtenke. Učenci so zaradi dveh src v sredi ni slike takoj prepoznali upodobljeno čustvo - ljubezen (srce je simbol ljubezni).

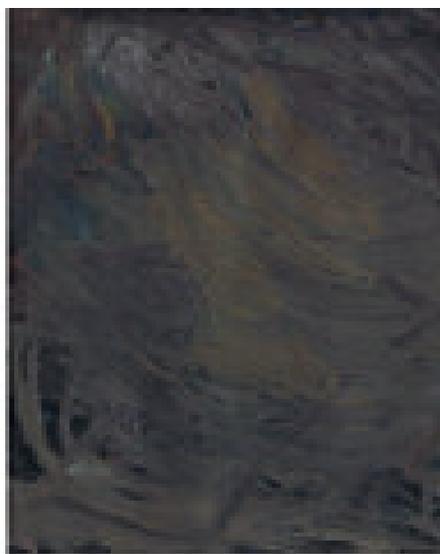
slika 4: ŽALOST

Črno ozadje, po sredi ni poteka cikcak lini ja rdeče-rjave barve. Deluje razgiban o, čeprav zaradi temnih odtenkov žalostno, turobno. Ob straneh formata več ja razgibanost s svetlejšima barvama - svetlo modro in rumeno barvo. Zanimi v potek lini j.

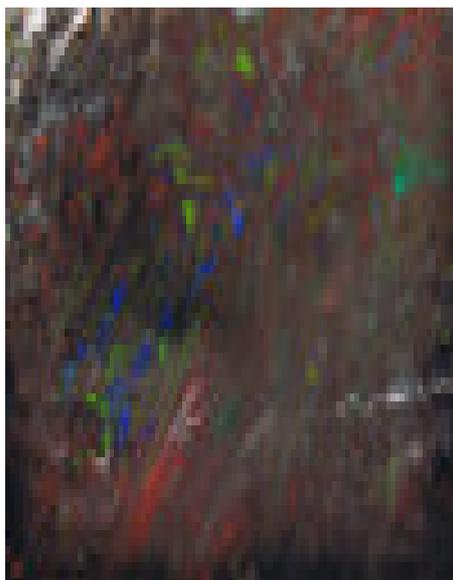
slika 5: ŽALOST

Črni barvi je dodana bela - dobljeni so različni sivi toni, dodano je malo zelene barve. Razgibane poteze čopiča v vse smeri.

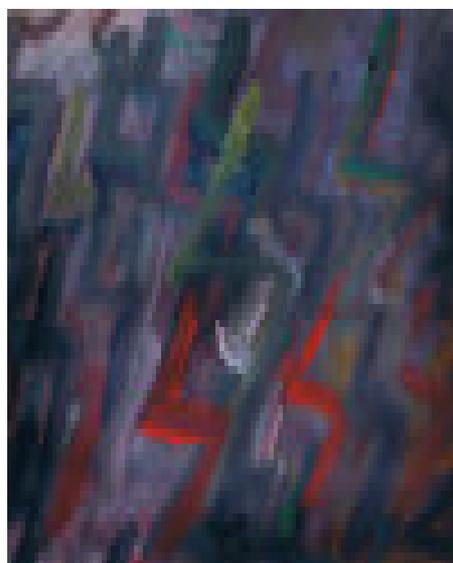
slika 6: ŽALOST

Na modro-zelenem ozadju poteze v beli barvi, ki se spremeni v različne sive tone. Na sredini formata so barve najsvetlejše. Učenec je za upodobitev žalosti uporabil temne odtenke, vi jugaste li ni je v vse smeri.

slika 7: JEZA

Uporabljena je rdeča, modra in zelena barva ter malo oranžne. Učenec je s potezami čopiča v vse smeri te barve med sabo zmešal in dobil odtenke v rjavi barvi.

slika 8: JEZA

Poteze s čopičem so zelo dinamične - cikcak linije, ki se pojavljajo pa vsej sliki. Rdeče in zelene linije v različnih odtenkih (komplementarni barvni kontrast) na modro-vijoličnem ozadju.

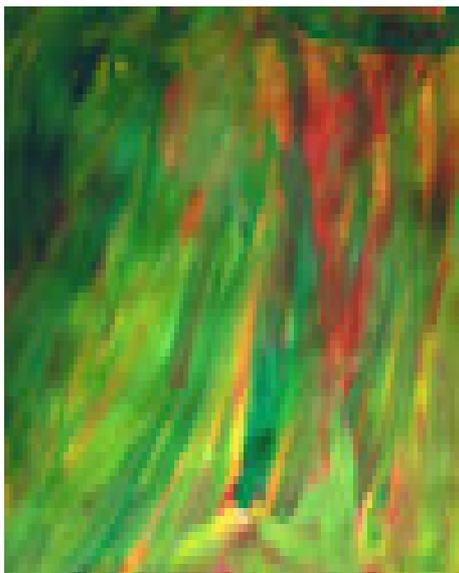
slika 9: JEZA

Za to čustvo so je učenec uporabil zelo temne barve - črno, zeleno in modro. Proti robovom slike je dodal malo tople rdeče barve.

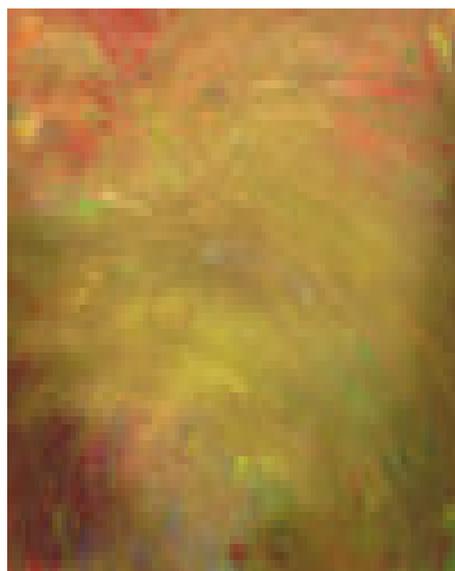
slika 10: VESELJE

Uporabljena je večina osnovnih barv (rumena, oranžna, rdeča, modra in zelena). Različne poteze potekajo v vseh smereh, zato slika deluje sproščeno, i grivo.

slika 11: VESELJE

Rdeča in zelena tvorita komplementarni barvni par (v barvnem krogu sta si nasprotni, zato tvorita komplementarni barvni kontrast). Dodani sta rumena in oranžna barva.

slika 12: VESELJE

Zeleno-rdeči odtenki, rumeni je primešana temna barva po večjem delu slike. Kljub temu je dosežena razgibanost.

slika 13: UPANJE

Inovativna rešitev - črno ozadje, na njem je ustvarjen kontrast z belimi trikotnimi ploskvami, obrobljene so z zeleno barvo. Slika je zaključena z rjavo ploskvijo, na kateri je napisano 90% (učenec je v pogovoru podal razlago - 90 % upanja za preživetje).

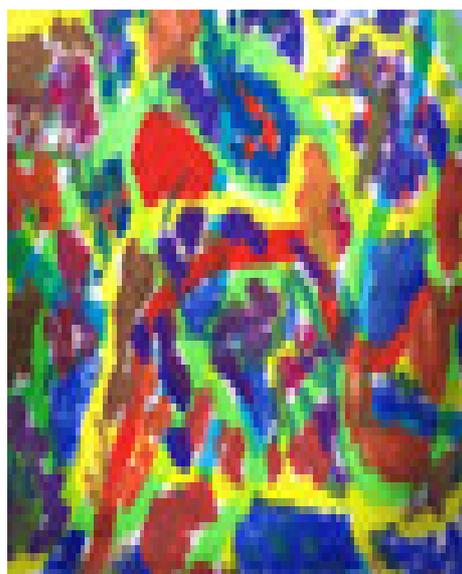
slika 14: UPANJE

Toplo-hladen kontrast (rumena barva ob robovih, diagonalno črna, po sredini pa modra cikcak linija, ki razgiba sliko). Naslikan je tudi vprašaj v sivem tonu (spodnji del slike).

slika 15: UPANJE

Zelo dinamične poteze s čopičem v vse smeri.
Rdeči, rumeni in zeleni odtenki, pomešani s črno.
Črna barva v spodnjem delu slike deluje težko,
Rumena v zgornjem delu pa lahko, toplo.

slika 16: SREČA

Toplo-hladen kontrast, uporabljene so vse primarne barve.
Razgibanost, točke, ki so ustvarjene s čopičem, dajo sliki
vtis življenja, veselja.

slika 17: STRAH

Mešanje bele in črne (svetlo-temen kontrast), različne sive.
Ploskve so ostrih, razgibanih oblik, ki gredo iz centra slike
navzven, proti robovom. Inovativna rešitev.

slika 18: STRAH

Hladne, temne barve v različnih odtenkih,
prevladujeta črna in modra barva. Razgibanost linij.

Tabela 1: Opisi učencev ob slikah (5. razred)

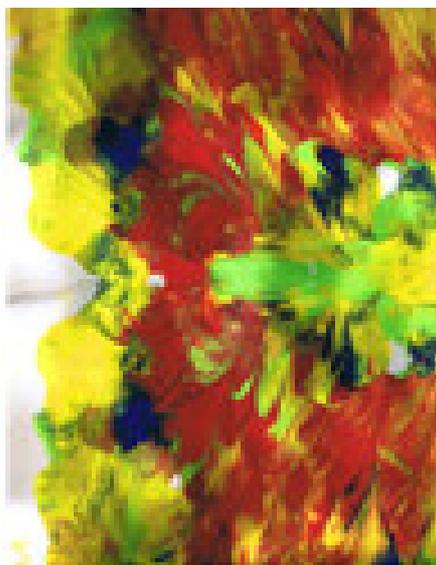
naslikano čustvo	čustva, ki so jih začutili drugi učenci
LJUBEZEN (slika 1)	ljubezen, sreča, prijateljstvo, veselje, zasvojenost, samota, upanje
LJUBEZEN (slika 2)	ljubezen, veselje
LJUBEZEN (slika 3)	ljubezen, sreča, veselje, prijateljstvo
ŽALOST (slika 4)	upanje, raztresenost, osamljenost, užaljenost, pretresenost, žalost, kanček upanja
ŽALOST (slika 5)	žalost, upanje, raztresenost, zmešnjava
ŽALOST (slika 6)	smrt, žalost, strah, osamljenost, praznost
JEZA (slika 7)	zmedenost, groza, jeza, strah, zmeda, nezaupanje
JEZA (slika 8)	zmeda, jeza, žalost
JEZA (slika 9)	žalost, raztresenost, zmeda, strah, smrt, osamljenost
VESELJE (slika 10)	sreča, veselje, radost, razigranost, prijateljstvo
VESELJE (slika 11)	veselje, radost, sreča, prijateljstvo, razigranost

VESELJE (slika 12)	veselje, zmeda, hipnoza
UPANJE (slika 13)	upanje, zmeda, žalost, strah
UPANJE (slika 14)	upanje, žalost, negotovost
UPANJE (slika 15)	zmeda, raztresenost, ljubezen, upanje, umiranje
SREČA (slika 16)	veselje, sreča, ljubezen, zmeda
STRAH (slika 17)	strah, grozovitost, žalost, osamljenost, smrt, zima, samota
STRAH (slika 18)	zmedenost, raztresenost, strah, skrivnost, upanje, igre brez meja, razigranost

Slike učencev 9. razreda:

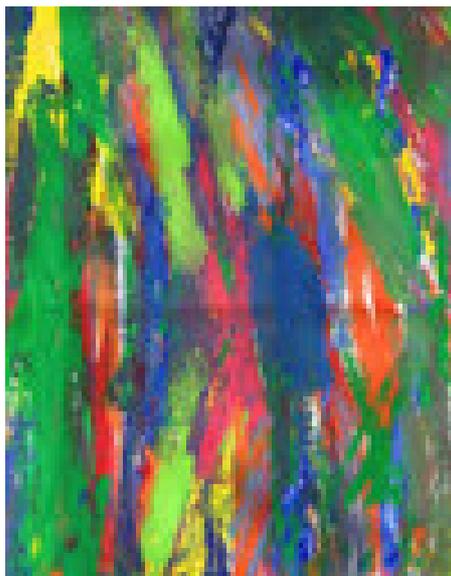
slika 1: VESELJE

Uporabljene so tople barve, različni odtenki rdeče barve, dodani sta ji rumena in bela barva. Razgibanost je dosežena tudi s škropljenjem barve po vsej sliki in pa z diagonalno linijo.

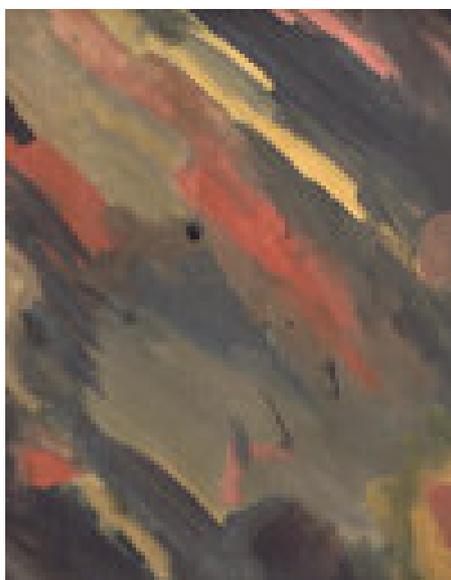
slika 2: VESELJE

Zanimiv učinek - učenec je dal večjo količino osnovnih barv na eno polovico lista, list je prepognil in čezenj pogladil z roko. Tako je nastala simetrična kompozicija in zanimivo prelivanje barv.

slika 3: VESELJE

Poteze čopiča potekajo v eni smeri, uporabljene so osnovne barve, nastal je toplo-hladen kontrast.

slika 4: ŽALOST

Že izbira barv napoveduje upodobitev negativnega čustva. Diagonalne poteze, črna barva, rjavi odtenki. Slika daje vtis padanja, žalosti, tučnosti.

slika 5: ŽALOST

Na črni podlagi potekajo linije rdeče in zelene barve (komplementarni barvni kontrast) v vse smeri. Dodana je modra barva. Te linije so naravnost iz tube, so mehke, sproščeni h oblik, poživi jo temno ozadje.

slika 6: ŽALOST

Prav tako temno ozadje, na to pa je učenec s širšim čopičem delal poteze v različne smeri (komplementarni barvni kontrast: zelena-rdeča barva).

slika 7: LJUBEZEN

Rdeči odtenki (svetleje rdeče z belo - nežnost). Rdeča barva je simbol ljubezni. Lahkotnost je dosežena s hitrimi, kratkimi potezi čopiča (kot mehko oblakov).

slika 8: LJUBEZEN

Vihrave poteze z debelejšim čopičem, uporabljene so tople barve (rdeča, rumena - z mešanjem teh dveh barv je učenec dobil oranžno barvo). Čez skoraj ves format slike je narisana polovica velikega črnega srca s temno barvo (srce je simbol ljubezni).

slika 9: LJUBEZEN

Uporabljene so svetle (rumena, rdeča, bela) in temne barve (zeleno, modra, črna). Svetlo-temen kontrast. Linije v vse smeri dajejo vtis gibanja.

slika 10: JEZA

Učenec je risalni list najprej razdelil na več trikotnikov, ki se širijo iz središča proti robovom lista. Uporabil je različne odtenke primarnih barv (dodajanje bele), čez pa je šel z linijami črne barve, prav tako iz središča formata proti robovom.

slika 11: JEZA

Kompozicijsko uravnotežena slika v temnih, hladnih barvah, tudi rdeči barvi je dodana črna. Učenec je na sliki celo napisal, katero čustvo je upodobil (beseda jeza je napisana s črno kot del kompozicije).

slika 12: JEZA

Temno ozadje, čez poteze v hladnih barvah (zeleni in modri barvi je dodana bela). Razgibanost je dosežena z diagonalnimi linijami.

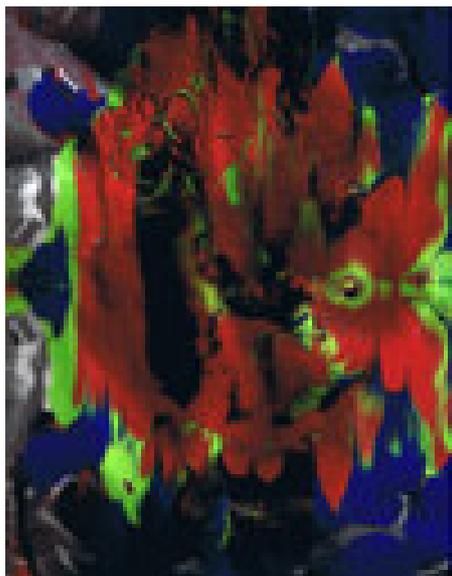
slika 13: SREČA

Učenec je uporabil svetle, tople barve - rumeni in oranžni barvi je dodana je bela. Lahkotne poteze s čopičem.

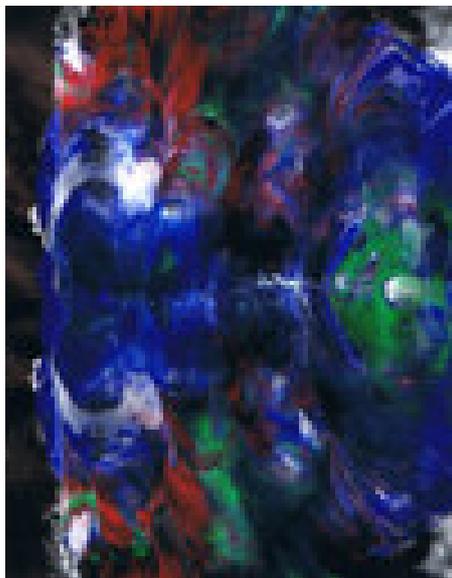
slika 14: SREČA

Tople barve, rdeči sta dodani bela in rumena barva, kontrast pa je dosežen s svetlo zeleno barvo. Diagonalne, naraščajoče linije.

slika 15: STRAH

Črno ozadje, večja količina barv iz tube, nato zopet pregi b risalnega lista po sredini in odtis - preli vanje barv, simetri čnost. Rdeča in zelena (komplementarni barvni kontrast), kot njuna obroba je dodana modra barva.

slika 16: STRAH

Še ena slika, na kateri je uporabljen način pregi banja risalnega lista - zrcalnost, preli vanje barv. Na črni podlagi modre in zelene barvne ploskve, poži vi tev z belo in toplo rdečo barvo.

slika 17: UPANJE

Na črnem ozadju je večja ploskev rdeče barve. Čez potekajo prelivajoče linije v zeleni in rumeni barvi, nekaj bele. Inovativen izdelek.

slika 18: UPANJE

Preprost način slikanja, ampak zanimiv učinek. Enakomerno pobarvano črno ozadje, čez to iz tube bela in rumena barva v vse smeri. Prekinjene linije, dinamičnost.

Tabela 2: Opisi učencev ob slikah (9. razred)

naslikano čustvo	čustva, ki so jih začutili drugi učenci
VESELJE (slika 1)	optimizem, sreča, radost, veselje, ljubezen
VESELJE (slika 2)	sreča, veselje, svoboda, razigranost, žalost
VESELJE (slika 3)	veselje, sreča, barvitost, ljubezen, razigranost, ljubosumje
ŽALOST (slika 4)	zmešnjava, žalost, otožnost, smrt, strah, jeza, sovraštvo
ŽALOST (slika 5)	veselje, žalost, nesreča, zmeda, sovraštvo, jeza
ŽALOST (slika 6)	čast, groza, ponos, smrt, žalost, sovraštvo, ples v maskah
LJUBEZEN (slika 7)	ljubezen, sreča, radost
LJUBEZEN (slika 8)	sreča, nagajivost, ljubezen, razigranost, strast
LJUBEZEN (slika 9)	praznovanje, zmešnjava, zmeda, norost, nervoza
JEZA (slika 10)	prihodnost, eksplozivnost, hudobnost, jeza, upanje, temperament, pesimizem
JEZA (slika 11)	jeza, raztresenost, žalost, norost, pesimizem, groza, obup, smrt, zapor

JEZA (slika 12)	žalost, smrt, jeza, temačnost, sovraštvo
SREČA (slika 13)	veselje, toplina, energija, sreča, sonček, optimizem
SREČA (slika 14)	sreča, veselje, radost, smeh, optimizem
STRAH (slika 15)	zmeda, slabost, trpljenje, nevednost, sovraštvo, upanje
STRAH (slika 16)	žalost, jeza, strah, umirjenost, modrost, groza, sovraštvo, pesimizem
UPANJE (slika 17)	obup, optimizem, jeza, upanje, želja, zaljubljenost
UPANJE (slika 18)	zmeda, veselje, sreča, vesolje, temperament, razigranost, toplina, upanje, hrepenenje, trpljenje, priložnost

DISKUSIJA

Na začetku smo postavili 6 hipotez, od katerih se jih je nekaj izkazalo za pravilne, nekatere so delno pravilne, 1 hipotezo pa smo zavrnil.

Prvo hipotezo lahko potrdimo. Učenci so za čustva ljubezen, sreča, veselje, upanje uporabili svetle, tople barve, za izražanje žalosti pa temne, hladne barve.

Drugo hipotezo: Učenci se težko izražajo na nesimboličen način, lahko delno potrdimo, saj je na samem začetku likovnega izražanja nekaterim učencem bilo nerazumljivo, kako naj se izražajo samo z barvami in potezami čopiča. Nato so se le opogumili in pričeli s slikanjem na omenjeni način. Kljub temu, pa so v nekaj primerih uporabljeni simboli za lažjo prepoznavnost čustva (v 5. razredu: slika 2 - za čustvo ljubezen je avtor na sredini slike upodobil oranžno srce, na sliki 3 pa obris dveh src; v 9. razredu pa se ravno tako za čustvo ljubezen v enem primeru pojavi polovica srca - slika 8).

Tretjo hipotezo lahko potrdimo, saj so učenci izvirno ponazorili posamezno čustvo in so ga zato lahko prepoznali tudi drugi učenci (na primer: slike 2, 3, 6, 8, 10 v 5. razredu in slike 4, 5, 7, 14, 16 v 9. razredu).

Četrto hipotezo pa lahko v celoti potrdimo, saj je bilo vsem učencem izražanje na ta način zelo zanimivo. Še posebej lahko to zatrdimo za 9. razred, ko so učenci čez nekaj časa sami pri uri likovne vzgoje izrazili željo, da bi zopet upodabljali čustva.

Peto hipotezo, da bodo fantje pokazali manj zanimanja za likovno izražanje čustev kot dekleta, lahko zavrremo. Med spoloma ni bilo razlik glede zanimanja za izražanje čustev na ta način.

Šesto hipotezo lahko potrdimo, saj se je v obeh razredih (5. in 9. razredu) pojavilo nekaj posameznikov, ki niso mogli zadržati za sebe, katero čustvo bodo upodobili. Tako so bila nato pri pogovoru ob nastalih slikah in ugotavljanju za katero čustvo gre, le-ta pravilno ugotovljena.

Zanimala nas je tudi razlika v nastalih slikah med učenci 5. in učenci 9. razreda. Seveda je opazna razlika med slikami učencev, ki so stari 11 let in med slikami učencev 14-letnikov. Pričakovali smo večje, bolj opazne razlike med izdelki obeh razredov. Bolj izvirne, inovativne pa se nam zdijo slike devetošolcev. Mislimo, da je to posledica večjega likovno-teoretičnega znanja, izkušenj, pa tudi večje odprtosti učencev v izražanju svojih čustev.

ZAKLJUČEK

Včasih se težko izražamo z besedami - takrat lahko to nadomestimo z likovno govorico. Z linijami in barvami lahko odpremo pogled v notranji svet vsakega posameznika.

Zato smo posebno pozornost namenili likovnemu izražanju učencev 5. in 9. razreda v povezavi z njihovimi čustvi.

Ugotovili smo, da je večini učencem izražanje čustev na likovnem področju dokaj nepoznano. Po začetni negotovosti so se opogumili, sprostiti in zelo uživali v slikanju.

Ob zaključku ustvarjanja so bili tudi sami zelo zadovoljni z nastalimi izdelki, tako fantje kot dekleta.

Vsak način izražanja čustev, še posebej likovno, omogoča učencem, da sproščajo svoja čustva, svojo energijo.

Učenci so bili inovativni, ustvarjalni in mislimo, da bi morali še posebej spodbujati njihovo izražanje čustev, saj so čez nekaj časa pri urah likovne vzgoje sami izrazili željo po ponovnem upodabljanju čustev z izbranimi barvami in potezami čopiča.

Učenci z likovno govorico na neverbalen način izražajo svoja občutja in s tem same sebe. Pri pogovoru o nastalih izdelkih smo ugotovili, da imajo učenci težave z opredelitvijo čustev, kaj sploh čustva so.

Naštevali so veliko asociacij, ki v njih vzbujajo neko čustvo (na primer: ples v maskah, zapor, praznovanje, sonček...).

Sami smo se veliko naučili glede samega oblikovanja raziskovalne naloge in to znanje nam bo v prihodnosti prišlo še kako prav. Izbrana tema nam je predstavljala nov izziv in še posebej smo veseli, da je nastalo toliko zanimivih, inovativnih slik, tako v 5. kot v 9. razredu.

Nekateri likovni izdelki so nas prijetno presenetili, saj so se precej razlikovali od drugih (glej slike 10, 15, 16, 17 v 5. razredu in slike 1, 6, 11, 17 v 9. razredu).

S tem so učenci opozorili na to, da so vsi lahko ustvarjalni, če so le primerno motivirani.

LITERATURA

- Johannes Itten, *Umetnost barve: Študijska izdaja* (Jesenice: samozal., 1999) , str. 83 - 92
- Asja Nina Kovačev, *Govorica barv* (Vrba: Prešernova družba, 1997) , str. 199 - 215
- Tonka Tacol, *Didaktični pristop k načrtovanju likovnih nalog: Izbrana poglavja iz likovne didaktike* (Ljubljana: Debora, 1999), str. 32 - 56
- Tonka Tacol, *Osnove likovnega jezika: Učbenik z učnimi listi za 5. razred* (Ljubljana: Debora, 1994) , str. 46 - 76
- Tonka Tacol, *Osnove likovnega jezika: Učbenik z učnimi listi za 6. razred* (Ljubljana: Debora, 1994) , str. 36 - 67
- Tonka Tacol, *Likovno izražanje: Učbenik za 7. razred* (Ljubljana: Debora, 1995) , str. 25 - 44
- Tonka Tacol, *Likovno izražanje: Učbenik za 8.razred* (Ljubljana: Debora, 1995) , str. 35 - 56